

ПРИКАЗ КЊИГЕ МИЛАНА ГУЛИЋА „ОД БАТИНЕ ДО ГАЛЦА. ДУНАВ У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ПОЛИТИЦИ ПРЕМА СОВЈЕТСКОМ САВЕЗУ 1944–1953.“

Никола Тошић Малешевић*
Министарство одбране Републике Србије,
Универзитет одбране у Београду, *Војно дело*



Од Батине до Галца, Милан Гулић,
Институт за савремену историју,
Београд, 2015, 333 стр.

„**З**а Југославију Дунав представља живот”, речи су др Ивана Рибара, председника Југославије (1945–1953) и председника скупштине Југославије (1920–1922. и 1945–1953) приликом доделе Ордена народног хероја Југославије совјетском капетану фрегате Г. Н. Охрименку, поводом успешног чишћења Дунава од мина заосталих из Другог светског рата. Нису се могле наћи речи које тачније осликавају шта је ова моћна река значила за Југославију (и

шта и данас значи за Републику Србију). Она је, од давнина, представљала њену везу са средњом Европом на једној и источном Европом, Црним морем и осталим морима света, на другој страни. Када су времена била мирна пловидба се одвијала несметано, али у ратовима и турбулентним периодима долазило је до проблема, па чак и прекида речног саобраћаја.

Историчар Милан Гулић, научни сарадник Института за савремену историју из Београда, 2015. године написао је књигу под називом *Од Батине до Галца. Дунав у југословенској политици према Совјетском Савезу 1944–1953*. Аутор је користио разноврсну литературу и историјске изворе. Од литературе то су следеће књиге и чланци: Грант Мкртычевич АдIBEKOB, *Коминформ и послевојна Европа*; Бошко Антић, *Југославенска речна ратна флотила у завршним операцијама у Југославенска морнарица у завршним операцијама за ослобођење Југославије* (зборник радова) (уредник Иво Матовић); Peter Vukman, *The Possibility of a Soviet Military attack against Yugoslavia in British archival documents у Токови историје* бр. 1 – 2/2009; Ве-

* Аутор је спољни сарадник *Војног дела* и самостални истраживач – мастер историчар.

лимир Вукмановић, *Дунавски мостови од извора до ушћа*; Драган Богетић, *Југославија и Запад 1952–1955. Југословенско приближавање НАТО-у*; Миле Бјелајац, *Покушај стратешког ослонаца Југославије на СССР 1939–1941.* у *Војноисторијски гласник* бр. 1 – 2/2006; Слободан Босиљчић, *Руси долазе. Црвена армија на Дунаву – јесен 1944*; Петар Драгишић, *Југословенско-бугарски односи 194 –1949*; Андрей Борисович Едемский, *От конфликта к нормализации. Советско-югославские отношения в 1953 – 1956 годах*; Саво Кржавац, Драган Марковић, *Информбиро – шта је то? Југославија је рекла не*; Слободан Селинић, *Партија и дипломатија у Југославији 1945–1952.* и још многа друга.

Од историјских извора аутор је користио необјављене и објављене документе, мемоаре, чланке и одлуке из периодике (штампе) и одређене интернет сајтове (на пример сајт Дунавске комисије). Необјављени документи потичу из многобројних фондова из Архива Дунавске комисије, Архива Југославије, Архива Србије и Војног архива. Објављени документи налазе се у многобројним зборницима извора, на пример: *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије за године 194 –1945, I, II, 1946, I, II, 1947, I, II, 1948, 1949 и 1950*; *Балкански уговорни савези 1876–1996. Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама; Односи Југославије и Русије (СССР) 1941–1945. Документи и материјали; Сабрана дјела Јосипа Броза Тита*, томови XXIV, XXIX и XXX; *Уједињене Нације 194 –1945; Априлски рат 1941*, томови I и II, итд. Аутор је користио и следеће мемоаре: Светозар Вукмановић Темпо, *Револуција која тече. Мемоари*, IV; Владимир Дедијер, *Изгубљена битка Ј. В. Стаљина*; Милован Ђилас, *Власт и побуна*; Иван Караиванов, *Људи и пиемеји. Политичко-биографски есеји*; Славољуб Ђера Петровић, *Сећања и записи борца и дипломате*; Владимир Дедијер, *Париска конференција*; Милован Ђилас, *Разговори са Стаљином*; Јован Пауновић, *Дунав – река мог живота. Аутобиографски записи* и др. Од периодике (штампе) користио је чланке и одлуке објављене у *Борби, Бродарском гласнику, НИИ-у, Политици, Краснофлотцу, Саобраћају, Службеном листу Федеративне Народне Републике Југославије*, у *Review of International Affairs* и у многим другим листовима и публикацијама.

Књигу чине четрнаест поглавља, од којих су нека подељена на мање потцелине. Прво поглавље носи назив *Дунавско питање између два светска рата* и у њему је обрађена ситуација на Дунаву у периоду од 1918. до 1941. године. У другом поглављу, *Југословенско-совјетски односи 1918–1945. године*, читаоцима је представљен развој односа Краљевине Југославије и Совјетског Савеза у поменутом периоду који је ишао од потпуног непризнавања СССР-а од стране Југославије, преко успостаљања дипломатских односа пред избијање Другог светског рата, ратног савезништва, смене власти у Југославији и њеног прикључивања Источном блоку под вођством совјетске Русије. Треће поглавље (*Нормализација прилика на Дунаву 1944 – 1946*) подељено је на шест потцелина и даје преглед управе над речним саобраћајем у завршној фази Другог светског рата. Говори и о сарадњи Југословена са Совјетима и помоћи, али и проблемима који су из тога проистицали, затим о обнови цивилног саобраћаја и мостова, као и проблемима који су настајали услед постојања мина и потопљених бродова. *Привремени комитет за управља-*

ње пословима *Ђердапске администрације* назив је четвртог поглавља у којем се, у две потцелине, описује кадровска политика у Ђердапској администрацији¹ после Другог светског рата и пловидби кроз Ђердапски сектор у првим годинама након рата. Враћање узурпираних и отетих бродова и осталих пловних објеката Југославији који су се, по капитулацији Немачке, затекли дуж Дунава ван југословенске територије, обрађено је у петом поглављу – *Питање повраћаја југословенских пловила*. Наредно, шесто поглавље (*Дунав на Париској мировној конференцији 1946. године*) бави се, првенствено, питањем слободне пловидбе Дунавом и разликама које су, по том питању, избиле на Париској мировној конференцији 1946. године између СССР-а, Југославије и осталих држава Источног блока, са једне, и САД, Велике Британије, Француске и осталих држава Западног блока, са друге стране. Питањем да ли су мешовита југословенско-совјетска друштва за речни (ЈУСПАД) и авионски (ЈУСТА) саобраћај била корисна и за Југославију и за СССР или су била само совјетска експлоатација, бави се поглавље под бројем седам: *Мешовита друштва – совјетска експлоатација или обострана корист?* Идуће поглавље (осмо), под насловом *Југословенско-совјетско дунавско паробродарско акционарско друштво (ЈУСПАД)*, садржи две потцелине и описује оснивање тог друштва и његов рад.

Оснивање нове Дунавске комисије² (која и данас постоји и води рачуна о пловидби Дунавом) и доношење нове конвенције о режиму пловидбе на Дунаву (која је и данас на снази) описује се у деветом поглављу (*Београдска конференција 1948. године*). О почетку проблема на Дунаву између Југославије, са једне, и СССР-а и земаља Источног блока, са друге стране, говори се у десетом поглављу (*Доношење резолуције Информбироа и заштравање односа Југославије и Совјетског Савеза*), док се о проблемима ликвидације ЈУСПАД-а и повратка средстава које је у поменуто мешовито друштво уложио СССР расправља у једанаестом поглављу (*Проблем гашења ЈУСПАД-а и повратка совјетског улога*). Дванаесто поглавље, које је насловљено као *Дунав као граница између супротстављених земаља*, садржи пет потцелина. У овом поглављу аутор говори о приликама у Ђердапској администрацији, питању локомотивске вуче кроз Сипски канал, проблему бродарских агенција и њихових службеника, сметњама при пловидби Дунавом и емигрантима на овој реци. У тринаестом поглављу, које се зове *Дунавска комисија*, описује се поменута организација и њена заседања и атмосфера на њима у периоду од 1948. до 1953. године.

¹ Ђердапска администрација била је дужна да води рачуна о одржавању пловног пута и пловидби на Дунаву кроз Ђердапску клисуру.

² Чланови – оснивачи Дунавске комисије (ДК) били су СССР, СФР Југославија, Румунија, Бугарска, Мађарска и Чехословачка. Аустрија је у ову асоцијацију примљена 1960. године. По распаду СССР-а, крајем децембра 1991. године, Русија је (такође крајем 1991) заузела његово место (као правни наследник и као држава са константним вековним интересима на Дунаву), док је Србија, 2006. године, заузела место ранијих заједничких држава СФРЈ, СР Југославије и Србије и Црне Горе (СЦГ), такође као правни наследник, будући да се последња заједничка држава Јужних Словена – СЦГ распала половином 2006. Украјина и Молдавија постале су чланице 1992. године после распада СССР-а, а Хрватска такође 1992. године, после распада СФР Југославије. Словачка је наследила место Чехословачке 1993. године, будући да се ова држава почетком поменуте године распала, док је Немачка постала члан 1998. године. Дунавска комисија има и државе-посматраче примљене у периоду после 1991. године. То су: Белгија, Грчка, Грузија, Кипар, Македонија, Холандија, Турска, Француска, Црна Гора и Чешка. Седиште Дунавске комисије се од оснивања 1948. године до 1954. године налазило у граду Галац у Румунији, док се од 1954. године налази у главном граду Мађарске – Будимпешти.

Процес стварања Ђердапске речне управе³ која је заменила Ђердапску администрацију описује се у последњем, четрнаестом поглављу (*Стварање Ђердапске речне управе 1949–1953*).

Треба поменути да је овај рад Милана Гулића права реткост у југословенској /српској историографији. Он представља наставак његове књиге *Краљевина Југославија и Дунав. Дунавска политика југословенске краљевине 1918–1944*. из 2014. године. Као што смо то рекли за управо поменуту књигу,⁴ и ова књига представља драгоцену штивицу за све истраживаче из области друштвених наука које интересује питање Дунава у југословенској/српској историографији, будући да до сада у њој није било овако прегледних описа дешавања на овој реци. Надамо се да ће Милан Гулић у будућности наставити да пише и објављује књиге о овој жили куцавици наше земље и да ће обрадити период након 1953. године.

Књига је добро технички опремљена – садржи табеле, црнобеле фотографије, карикатуре, цртеже и копије одређених докумената. Издао ју је Институт за савремену историју из Београда, а издавање је помогло и Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Штампана је у 300 примерака, а извршни издавач је штампарија „Планета принт” из Београда.

³ Ђердапска речна управа била је последња организација која се бавила одржавањем пловног пута и пловидбе Дунавом кроз Ђердапску клисуру. Угашена је 30. октобра 1976. године, јер је постала непотребна, будући да је пловни пут кроз поменуту клисуру постао уређен изградњом хидроелектране „Ђердап I” у периоду 1970–1972. године.

⁴ Аутор овог приказа написао је приказ и за поменуту књигу из 2014. године, који се налази у часопису *Војно дело* број 5 за 2015. годину.